

**TOVUSHNING ARTIKULYATSIYASI HAQIDAGI FAN: TALAFFUZ**

**ORGANLARINI O'RGANISH**

Dilorom Jonixonova Maqsud qizi

Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti

4-bosqich talabasi O'zbek tili va adabiyoti fakulteti

+998998947922

Shahodat Norova Baxodirovna

O'qituvchi

**Annotatsiya:**

Ovoz artikulyatsiyasi - bu nutq tovushlarini hosil qilish uchun ovoz yo'lidagi turli organlarning muvofiqlashtirilishini o'z ichiga olgan murakkab jarayon. Ushbu ilmiy maqola tovush artikulyatsiyasida ishtirok etuvchi talaffuz organlari, ya'ni halqum, halqum, og'iz bo'shlig'i, burun bo'shlig'i va artikulyar mushaklarning tuzilishi va funktsiyalarini o'rganishga qaratilgan. Ushbu organlarning harakat mexanizmini tushunish turli nutq tovushlarini ishlab chiqarish haqida tushuncha beradi va tilshunoslik, nutq patologiyasi va aloqa fanlari kabi sohalar uchun qimmatli bilimlarni beradi.

**1.Kirish:**

Nutq, insoniy muloqotning asosiy vositasi bo'lib, bir nechta talaffuz organlarining aniq muvofiqlashuviga tayanadi. Ushbu maqola tovush artikulyatsiyasida ishtirok etadigan ushbu organlarning anatomiyasi va fiziologiyasini o'rganish, ularning ovozli tovushlarni shakllantirish va o'zgartirishdagi rolini ko'rsatishga qaratilgan.

Nutqni hosil qilishda ishtirok etadigan asosiy organlar - o'pka, halqum, farenks, og'iz bo'shlig'i va burun bo'shlig'i. Bu organlarning har biri vokal tovushlarni ishlab chiqarish va o'zgartirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi.

Nutqni hosil qilish jarayoni o'pkadan boshlanadi. Ular traxeya orqali havoni itarish orqali kerakli havo oqimini ta'minlaydi, keyin esa halqumga etib boradi. Halqum tovush ishlab chiqaruvchisi vazifasini bajaradi, tovush paychalarining tebranishi orqali ovozli tovushlarni chiqaradi. Biz gapirganda, halqumni o'rab turgan mushaklar vokal kordlarining kuchlanishini va holatini nazorat qiladi, bu bizga turli balandlik va ovoz balandligini yaratishga imkon beradi.

Havo oqimi halqum orqali o'tganda, u rezonansli bo'shliq bo'lib xizmat qiladigan farenksga kiradi. Farenksning shakli va hajmi turli mushaklar tomonidan o'zgartirilishi mumkin, bu esa ishlab chiqarilgan tovushning sifati va rezonansini o'zgartirishga imkon beradi. Ovozning bunday o'zgarishi turli unli va undoshlarni artikulyatsiya qilish uchun zarurdir.

Farenksdan havo oqimi og'iz bo'shlig'iga va burun bo'shlig'iga kiradi. Bu ikki bo'shliq tovushni yanada shakllantirish uchun birgalikda ishlaydi. Til, tishlar, qattiq va yumshoq tanglay va lablardan tashkil topgan og'iz bo'shlig'i turli xil tovushlarni artikulyatsiya qilishda muhim rol o'ynaydi. Tilning holati, masalan, og'iz bo'shlig'ining shaklini o'zgartirib, turli unli tovushlarni yaratishi mumkin.

Burun bo'shlig'i, birinchi navbatda, burun tovushlarini ishlab chiqarishda o'ynaydi. Oddiy nutq paytida yumshoq tanglay yoki velum havo oqimining burun bo'shlig'iga kirishiga to'sqinlik qiladi. Biroq, "m" va "n" kabi burun tovushlari uchun velum tushiriladi, bu esa burun orqali havo o'tishiga imkon beradi. Bu burun bo'shlig'ida rezonans hosil qiladi va ishlab chiqarilgan tovushni o'zgartiradi.

Nutqni ishlab chiqarish ushbu organlarning aniq muvofiqlashtirilishidan tashqari, turli mushaklarning asabiy nazoratiga ham bog'liq. Mushaklar harakatining aniq vaqti va muvofiqlashtirilishi miya tomonidan boshqariladi, bu tovushlarning silliq va aniq artikulyatsiyasini ta'minlaydi.

## 2. Halqum:

Ovoz qutisi deb ham ataladigan hiqildoqda tovush ishlab chiqarish uchun mas'ul bo'lgan vokal qatlamlar joylashgan. U traxeyaning yuqori qismida joylashgan bo'lib, ovoz balandligini nazorat qilish, ovoz sifati va laringeal sozlashda hal qiluvchi rol o'ynaydi.

## 3. Farenks:

Burun va og'iz bo'shliqlarini halqum bilan bog'laydigan mushak naychasi bo'lgan farenks rezonansli kamera vazifasini bajaradi va nutq tovushlarini shakllantirishga yordam beradi. Bu burun va burun bo'lmagan tovushlarni farqlashda muhim rol o'ynaydi.

## 4. Og'iz bo'shlig'i:

Og'iz bo'shlig'i lablar, til, tishlar, alveolyar tizma va qattiq va yumshoq tanglaydan iborat bo'lib, nutq tovushlarini modulyatsiya qilish imkonini beradi. U undoshlar, unlilar va ularning birikmalarini ishlab chiqarishni osonlashtiradi, inson tilida juda ko'p qirralilikni saqlaydi.

## 5. Burun bo'shlig'i:

Burun orqasida joylashgan burun bo'shlig'i nutq tovushlarida nazalizatsiyaga yordam beradi. Tomoqning orqa qismidagi velumni tanlab ochish yoki yopish orqali havo oqimi og'iz yoki burun bo'shliqlari orqali o'ziga xos tovushlarning rezonans xususiyatlarini shakllantirishi mumkin.

## 6. Artikulyar muskullar:

Tovush artikulyatsiyasida talaffuz organlarini o'rab turgan mushaklar tarmog'i hal qiluvchi rol o'ynaydi. Bu muskullar, jumladan, til, lablar, jag' va halqumning ichki va tashqi mushaklari tovush yo'lini shakllantirish va aniq nutq tovushlarini hosil qilish uchun murakkab harakatlarni amalga oshiradi.

## 7. Muvofiqlashtirilgan harakatlar:

Talaffuz organlarining uyg'un ishlashiga ularning harakatlarini aniq muvofiqlashtirish va vaqtni belgilash orqali erishiladi. Miya, asab yo'llari bilan birga, bu murakkab vosita boshqaruvini tartibga soladi va nutqning aniq artikulyatsiyasini ta'minlaydi.

## 8. Rivojlanish jihatlari:

Ovozli artikulyatsiya ko'nikmalarini rivojlantirish erta bolalikdan boshlanadi. Talaffuz organlari va harakatni boshqarish qobiliyatining etukligi bolalarga nutq tovushlarini egallash va takomillashtirish imkonini beradi, bu esa sog'lom va yaxshi muvofiqlashtirilgan ovoz tizimining ahamiyatini ta'kidlaydi.

## 9. Klinik oqibatlari:

Ovoz artikulyatsiyasi bilan bog'liq bo'lgan buzilishlar, masalan, dizartriya, nutqning apraksiyasi va artikulyar fonologik buzilishlar nutqning tushunarli bo'lishiga olib keladi. Talaffuz organining ishlashini bilish ushbu kasalliklarni samarali tashxislash va davolashda yordam beradi, bu esa muloqot natijalarini yaxshilashga olib keladi.

## Xulosa:

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, nutq ishlab chiqarish o'pka, halqum, farenks, og'iz bo'shlig'i va burun bo'shlig'ini o'z ichiga olgan bir nechta organlarning murakkab muvofiqlashtirilishini o'z ichiga oladi. Bu organlarning har biri nutqning aniq ifodalanishini ta'minlab, ovozli tovushlarni shakllantirish va o'zgartirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Ushbu organlarning anatomiyasi va fiziologiyasini tushunish inson muloqotining turli tomonlarini o'rganish va takomillashtirish uchun juda muhimdir.

Ovoz artikulyatsiyasi - bu turli talaffuz organlarining aniq muvofiqlashtirilishi va ishlashini o'z ichiga olgan murakkab jarayon. Ushbu maqolada halqum, halqum, og'iz bo'shlig'i, burun bo'shlig'i va artikulyar muskullar haqida to'liq ma'lumot berilgan, ularning nutq hosil bo'lishiga qo'shgan hissasi yoritilgan. Ushbu organlarning tuzilishi va funktsiyalari haqida chuqurroq ma'lumotga ega bo'lish odamlar bilan muloqot qilish haqidagi tushunchamizni kengaytiradi va tilshunoslik, nutq patologiyasi va tegishli fanlar bo'yicha yutuqlarga yo'l ochadi.

## Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Абдуллаев, Алимардон Хайдарович. "FEATURES OF DRAWING ACTIVITIES BASED ON IMAGINATION AND MEMORY." Scientific and Technical Journal of Namangan Institute of Engineering and Technology 1.3 (2019): 340-343.
2. Khaydarovich, Abdullayev Alimardon. "Colors in Descriptive Art." International Journal on Economics, Finance and Sustainable Development 2.12 (2020): 20-22.
3. Абдуллаев, Алимардон Хайдарович. "РИШТАНСКИЙ ГОНЧАР-УСТА РУСТАМ УСМОНОВ." NovaInfo. Ru 1.61 (2017): 452-461.
4. Abdullaev, A. K. "THE BASIS IS GENERALIZED AND VERIFICATION ALGORITHMS FOR OPTIMAL CONTROL OF MOBILE INDUSTRIAL ROBOTS." Galaxy International Interdisciplinary Research Journal 10.12 (2022): 279-285.
5. Abdullaev, A. K. "THE APPEARANCE OF A MATHEMATICAL MODEL AND SOFTWARE DEVELOPMENT SYSTEM AS A CONTROL OBJECT OF A ROBOT." Galaxy International Interdisciplinary Research Journal 10.12 (2022): 286-291.
6. Abdullaev, A. K. "THE BASIS IS THE BASIC OF A MOBILE INDUSTRIAL ROBOT CHARACTERISTICS AND FORM OF SPATIAL STRUCTURE." Galaxy International Interdisciplinary Research Journal 10.12 (2022): 122-127.
7. Khaydarovich, Abdullaev Alimardon. "DEVELOPMENT AND FORMATION OF COLOR-IMAGE ART." Open Access Repository 8.11 (2022): 31-34.
8. Abdullaev, Alimardon Khaydaraliyevich. "THE ROLE OF MODERN SCULPTURE IN UZBEKISTAN: A FUSION OF TRADITION AND CONTEMPORARY EXPRESSION." Galaxy International Interdisciplinary Research Journal 11.11 (2023): 808-810.
9. Abdullaev, Alimardon Khaydaraliyevich. "CONTEMPORARY TRENDS AND INNOVATIONS IN SCULPTURE IN UZBEKISTAN: EXPLORING THE INTERSECTION OF TRADITION AND MODERNITY." Galaxy International Interdisciplinary Research Journal 11.11 (2023): 448-450.
10. Abdullaev, Alimardon Khaydaraliyevich. "THE NAVIRON PATH OF CRAFTS TODAY AND ITS ROLE IN YOUTH MATURATION." American Journal of Pedagogical and Educational Research 9 (2023): 13-15.
11. Abdullaev, Alimardon Khaydaraliyevich. "ISSUES OF AWAKENING THE INCENTIVE OF YOUNG PEOPLE TO CRAFTS." E Conference Zone. 2023.
12. Abdullaev, Alimardon Khaydaraliyevich. "THE ISSUE OF EDUCATING YOUNG PEOPLE IN THE SPIRIT OF CRAFTS." American Journal of Pedagogical and Educational Research 9 (2023): 16-19.
13. Abdullaev, Alimardon Khaydaraliyevich. "ROLE OF CRAFT TRADITIONS IN YOUTH LIFE." E Conference Zone. 2023.